

Ontwikkeling in groepshuisvesting voor dragende zeugen tot 2013

Robert Hoste (LEI)

Carola van de Peet-Schwering (ASG)

December 2008

Notitie in opdracht van:

Celia Steegmann, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Directie Landbouw

Projectnummer 31417

Inhoud:

1. Inleiding
2. Omschakeling naar groepshuisvesting
3. Groepshuisvestingssystemen in de praktijk
4. Beschouwing

Literatuur

1. Inleiding

Aanleiding

Vanaf 2013 moeten alle dragende zeugen in Nederland in groepshuisvesting worden gehouden. Dit proces is sinds begin 2003 al aan de gang. Toen startten veel zeugenhouders met voerstation en strobed. De tendens nu is dat er steeds meer voerligboxen met uitloop worden gebouwd. Om inzicht te krijgen in deze ontwikkeling en zeker te zijn dat Nederland klaar is met groepshuisvesting per 2013, heeft het Ministerie van LNV behoefte aan inzicht in het aantal bedrijven dat al of niet is omgeschakeld naar groepshuisvesting. Verder is van de bedrijven die nog zullen omschakelen, inzicht gewenst in de leeftijd en bedrijfsopvolgsituatie, het tijdstip van omschakelen en het verwachte systeem van groepshuisvesting. In deze notitie wordt hierop ingegaan.

LNV heeft hiervoor een kortlopende vraag uitgezet bij LEI en ASG. Er is gebruikt gemaakt van bestaande informatie, bovendien is aan AgriDirect opdracht gegeven voor een telefonische enquête voor aanvullende informatie.

Onderzoeksvragen

1. Hoeveel bedrijven zijn ondertussen omgeschakeld naar groepshuisvesting (aantal bedrijven, aantal zeugenhouders, aantal fokzeugenplaatsen)?
2. Hoeveel zeugenhouders zullen nog omschakelen in de komende 5 jaar (ofwel hoeveel zeugenhouders zullen voor 2013 stoppen) en hoe ziet deze groep eruit (leeftijd, wel/geen bedrijfsopvolgers);
3. Is er mogelijk zicht op wanneer deze groep zal omschakelen (tussen 2008-2010 of meer 2010-2013)?
4. Is er zicht op welke systemen waarschijnlijk door deze groep zal worden geadopteerd?
5. (a) Welke verschillende systemen bestaan er (eventueel aangevuld met afbeeldingen) en (b) hoe is dit onder de omgeschakelde zeugenhouders verdeeld?

Werkwijze en data

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden is ten eerste gebruik gemaakt van cijfers uit de Landbouwtelling van 2007. Bovendien zijn voorlopige cijfers van de Landbouwtelling van 2008 gebruikt, niet zozeer om een zo actueel mogelijk beeld te geven, maar omdat bij deze telling ook gevraagd is naar huisvestingssystemen. Hiertoe is door Dienst Regelingen van LNV op verzoek een voorlopige dataset ter beschikking gesteld aan het LEI, met hierin 2156 bedrijven met zeugen. Dit is een dekking van ruim de helft van het totaal aantal bedrijven met zeugen. Het aantal zeugen (per bedrijf) is een optelsom van gedekte zeugen, zeugen bij de biggen en overige fokzeugen. Het aantal nog niet gedekte zeugen vanaf 50 kg wordt hierin dus niet meegeteld, analoog aan de definitie die in de varkenssector algemeen gebruikt wordt.

Verder is in de eerste helft van juni 2008 een telefonische enquête uitgevoerd door AgriDirect. AgriDirect heeft een varkenshouderijdatabase met 2178 bedrijven met zeugen. Het bedrijf heeft een telefonische enquête uitgevoerd onder de 938 zeugenhouders met minstens 100 zeugen uit deze database, die nog niet overgeschakeld zijn van individuele naar groepshuisvesting voor dragende zeugen. De bedrijven zijn gebeld met de vraag of ze voor 2013 nog overschakelen naar groepshuisvesting voor de dragende zeugen of dat ze gaan stoppen met het bedrijf. Van de 938 bedrijven hebben er 725 meegewerkt aan de enquête. De resultaten van deze enquête zijn in deze notitie verwerkt.

Schrijfwijzer

In hoofdstuk 2 worden de onderzoeksvragen beantwoord, behalve de beschrijving van de verschillende systemen van groepshuisvesting, die in hoofdstuk 3 wordt gegeven. Hoofdstuk 4 sluit af met conclusies en discussie.

2. Omschakeling naar groepshuisvesting

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksvragen beantwoord. De beschrijving van de verschillende systemen van groepshuisvesting echter (onderzoeksvraag 5a) wordt in hoofdstuk 3 gegeven.

Onderzoeksvraag 1: Hoeveel bedrijven zijn momenteel omgeschakeld naar groepshuisvesting?

Voor de beantwoording van deze vraag is gebruik gemaakt van zowel de enquête van AgriDirect als de voorlopige cijfers van de Landbouwtelling van 2008. Uit de enquête van AgriDirect blijkt dat op 56% van de zeugenbedrijven de dragende zeugen in groepen worden gehuisvest, met 59% van het aantal zeugen. Op de andere 44% van de bedrijven worden de zeugen nog individueel gehuisvest.

Bij de Landbouwtelling van 2008 is het aantal dierplaatsen in groepshuisvesting en in individuele huisvesting gevraagd. Op basis hiervan zijn de bedrijven met zeugen ingedeeld naar groepshuisvesting of individuele huisvesting, of een combinatie van beide. Bij de combinatie van systemen zijn de bedrijven weer ingedeeld naar systeem met het grootste aandeel zeugen (Tabel 1).

Tabel 1 Verdeling van aantal bedrijven en aantal zeugen naar huisvestingssysteem (aantal zeugen *1000) en gemiddelde bedrijfsomvang (zeugen/bedrijf)

Huisvestingssysteem	Bedrijven	Zeugen	Bedrijfsomvang
Groepshuisvesting	8%	7%	266
Individuele huisvesting	33%	26%	258
Combinatie, hoofdzakelijk groepshuisvesting	40%	45%	376
Combinatie, hoofdzakelijk individuele huisvesting	19%	22%	378
Totaal	100%	100%	329

Bron: DR-LNV, voorlopige data van Landbouwtelling 2008; eigen bewerking

Uit tabel 1 blijkt dat slechts 8% van de bedrijven met 7% van de zeugen al volledig overgeschakeld is op groepshuisvesting. Omdat een belangrijk deel van de bedrijven (59%, met 67% van de zeugen) een combinatie van systemen heeft, is het aantal zeugen in groepshuisvesting hiermee nog niet duidelijk. De bedrijven met combinatie van systemen zijn gemiddeld duidelijk groter dan de bedrijven die nog volledig in individuele huisvesting, of al volledig in groepshuisvesting gehuisvest hebben.

De indeling in de groepen in tabel 1 is gebaseerd op het deel van de zeugen dat individueel dan wel in groepen wordt gehuisvest. Bij deze indeling wordt echter geen rekening gehouden met het feit dat de guste en pasgedekte zeugen vrijwel altijd individueel gehuisvest worden. Bedrijven die de dragende zeugen volledig in groepen houden, zullen dus voor de guste en pasgedekte zeugen nog een deel individuele huisvesting (nodig) hebben. Tabel 2 geeft de totale hokcapaciteit voor dragende en guste zeugen per groep van bedrijven.

Uit tabel 2 blijkt dat op de bedrijven 48% van de hokcapaciteit voor dragende en guste zeugen in de vorm van groepshuisvesting is. Omdat guste en pasgedekte zeugen ook op bedrijven met groepshuisvesting vaak individueel gehuisvest zullen zijn, ligt het aandeel dierplaatsen voor de dragende zeugen dus hoger. Een exact getal is hiervoor niet te geven.

Het door AgriDirect gevonden aandeel van 59% van de zeugen in groepshuisvesting past bij de resultaten uit de Landbouwtelling en de hierbij genoemde nuances. Aangenomen mag worden dat dus 59% van de dragende zeugen in groepen is gehuisvest. Van het totaal van circa 739.000 dragende zeugen in Nederland (Landbouwtelling 2007) moet dus nog hokcapaciteit voor ongeveer 300.000 zeugen omgeschakeld worden naar groepshuisvesting. Het totaal aantal zeugen op deze bedrijven (inclusief zeugen bij de biggen) bedraagt circa 0,4 mln.

Tabel 2 Hokcapaciteit voor dragende en guste zeugen ingedeeld naar huisvestingssysteem: aantal plaatsen (* 1000) en aandeel groepshuisvesting per groep (%)

Huisvestingssysteem	Aantal plaatsen Groepshuisvesting	Aantal plaatsen Individuele huisvesting	Aandeel groeps-huisvesting
Groepshuisvesting	42	0	100%
Individuele huisvesting	0	155	0%
Combinatie, hoofdzakelijk groepshuisvesting	219	64	77%
Combinatie, hoofdzakelijk individuele huisvesting	36	100	26%
Totaal	297	320	48%

Bron: DR-LNV, voorlopige data van Landbouwtelling 2008; eigen bewerking

NB. De dierplaatsen met individuele huisvesting op bedrijven met een combinatie van systemen zijn inclusief dierplaatsen voor guste zeugen in de dekstal en zeugen in de vroege dracht.

Conclusie: Per voorjaar 2008 is 56% van de bedrijven met zeugen omgeschakeld naar groepshuisvesting. Deze bedrijven hebben 59% van de dragende zeugen in Nederland. 44% van de bedrijven, met 41% van de zeugen, heeft nog individuele huisvesting. Er moet naar schatting nog hokcapaciteit voor 300.000 dragende zeugen omgeschakeld worden naar groepshuisvesting. Het totaal aantal zeugen op deze bedrijven (inclusief zeugen met biggen) bedraagt circa 0,4 mln.

Onderzoeksvraag 2: Hoeveel zeugenhouders zullen tot 2013 nog omschakelen naar groepshuisvesting (ofwel hoeveel zeugenhouders zullen voor 2013 stoppen) en hoe zit het met leeftijd en bedrijfsopvolgsituatie van de ondernemers?

Deze vraag bestaat uit enkele delen. Achtereenvolgens wordt de historische ontwikkeling van de bedrijfsbeëindiging geschetst en de verwachte ontwikkeling. Vervolgens wordt de verwachte ontwikkeling naar groepshuisvesting en de leeftijds- en bedrijfsopvolgsituatie gegeven.

Ontwikkelingen in de varkenssector

De varkenssector heeft de afgelopen paar decennia grote veranderingen doorgemaakt. Zowel door een uitbraak van varkenspest in 1997 als door de daarop volgende politieke ingreep kromp de sector en kreeg te maken met meer beperkende maatregelen op het gebied van onder andere milieu en dierenwelzijn. Het aantal bedrijven met varkens daalde tussen 1987 en 2007 jaarlijks met 6,5% en bedroeg in 2007 nog circa 8700 stuks. De bedrijfsomvang nam in die jaren bovendien met een factor 3,3 toe, tot gemiddeld 1342 varkens.

Tabel 3 geeft het aantal bedrijven met zeugen in 2007 en de ontwikkeling hiervan sinds 1986. Van de 3613 bedrijven met zeugen bedraagt de jaarlijkse daling 7,3%. De daling is duidelijk sterker bij de niet-gespecialiseerde bedrijven met zeugen dan bij de gespecialiseerde zeugenbedrijven.

Tabel 3 Aantal bedrijven met zeugen in 2007, en jaarlijkse daling in aantal, per bedrijfstype

Bedrijfstype	Aantal	Jaarlijkse daling
Alle bedrijven met zeugen	3613	7,3%
w.v. Gespecialiseerde zeugenbedrijven	1430	4,8%
Niet-gespecialiseerde bedrijven met zeugen	2183	8,4%

Bron: Landbouwtelling, eigen berekeningen.

De jaarlijkse daling in aantal bedrijven met zeugen is sterker dan bij de groep van alle bedrijven met vleesvarkens (al dan niet gespecialiseerd). Deze groep krimpt jaarlijks 5,9%, tegen 7,3% van de bedrijven met zeugen. In de zeugenhouderij is er een sterkere professionaliseringsslag gaande dan in de vleesvarkenshouderij. Mede ingegeven door marktontwikkelingen en structuurontwikkelingen in Duitsland en Denemarken (zie Hoste, 2008), zal de professionalisering en schaalvergroting in de zeugenhouderij in Nederland zich naar verwachting doorzetten. Echter zal de afname in het aantal bedrijven met zeugen wel worden afgezwakt (gezien het afnemende belang van het aantal kleine, niet-gespecialiseerde zeugenbedrijven). Bij een jaarlijkse daling van 4 á 6% van het aantal bedrijven met zeugen, resteren er in het jaar 2013 nog 2400 á 2800 bedrijven met zeugen. Dat betekent dat tussen 2007 en 2013 er nog 800-1200 bedrijven met zeugen zullen stoppen. Dit zijn naar verwachting vooral de kleinere bedrijven.

Volgens Hoste (2005) ligt in het jaar 2015 naar verwachting 64% van de zeugen op gespecialiseerde zeugenbedrijven, 20% op gespecialiseerde gesloten varkensbedrijven en de rest op niet-gespecialiseerde bedrijven met varkens (indeling volgens NEG-typering in de Landbouwtelling). Aangenomen mag worden dat deze verdeling ook van toepassing is in het jaar 2013.

Omschakeling naar groepshuisvesting

AgriDirect heeft informatie verzameld waarmee een inschatting gemaakt kan worden van het aantal zeugenhouders dat tot 2013 nog zal omschakelen groepshuisvesting. Resultaten daarvan staan in tabel 4.

Tabel 4 Verdeling van het aantal bedrijven met individuele huisvesting voor dragende zeugen dat voor 2013 nog overschakelt naar groepshuisvesting en aantal bedrijven dat stopt (%; Populatie van 725 bedrijven)

Toekomstplannen bedrijf	Verdeling (%)
Schakelt nog over op groepshuisvesting	54%
Gaat stoppen	6%
Gaat stoppen met varkenshouderij	9%
Gaat door met alleen vleesvarkens	11%
Weet niet	20%
Totaal	100%

Bron: AgriDirect

Uit tabel 4 blijkt van de 725 bedrijven met individuele huisvesting nog 54% overschakelt naar groepshuisvesting voor dragende zeugen. 26% stopt met de varkenshouderij of gaat alleen nog vleesvarkens houden. Daarnaast weet 20% van de bedrijven nog niet wat ze gaan doen. Als de varkenshouders die hun toekomstplannen nog niet bepaald hebben, alle alsnog zouden overschakelen op groepshuisvesting, zou het totaal aantal varkenshouders dat nog omschakelt op 74% komen. Het aandeel varkenshouders met individuele huisvesting dat nog omschakelt ligt naar verwachting dus tussen 54 en 74%. De rest zal stoppen met zeugenhouderij. Deze verdeling past bij de eerder vanuit de Landbouwtelling afgeleide ontwikkeling, waarbij nog 800-1200 bedrijven zullen stoppen met zeugenhouderij.

Leeftijd en opvolgsituatie

Tabel 5 geeft inzicht in de leeftijd en opvolgsituatie van de bedrijven. Deze informatie is afgeleid uit de voorlopige resultaten van de Landbouwtelling 2008.

Tabel 5 Verdeling van leeftijd en opvolgsituatie per huisvestingssysteem (%)

Huisvestingssysteem	< 40 jaar	40-50 jaar	50-60 jaar met opvolger	50-60 jaar geen opvolger	> 60 jaar, geen opvolger	Totaal
Groepshuisvesting	13%	38%	19%	22%	8%	100%
Individuele huisvesting	15%	40%	15%	23%	8%	100%
Combinatie, hoofdzakelijk groepshuisvesting	19%	41%	21%	15%	4%	100%
Combinatie, hoofdzakelijk individuele huisvesting	19%	40%	18%	19%	4%	100%
Totaal	17%	40%	18%	19%	6%	100%

Bron: DR-LNV, voorlopige data van Landbouwtelling 2008; eigen bewerking

Uit tabel 5 blijken geen wezenlijke verschillen in de verdeling van leeftijd en opvolgsituatie tussen de huisvestingssystemen. Bij de groepen met combinaties van huisvestingssystemen lijkt het aantal ondernemers onder 40 jaar iets hoger en het aantal 60-plussers zonder opvolger iets lager. Echter de berekende gemiddelde leeftijd ligt in iedere groep op gemiddeld circa 49 jaar.

Conclusie: Een kwart van de bedrijven met individuele huisvesting zal stoppen met zeugenhouderij. In totaal zullen tussen 2007 en 2013 naar verwachting 800-1200 bedrijven stoppen met zeugen houden.

Onderzoeksvraag 3: Wanneer schakelen zeugenhouders over naar groepshuisvesting (tussen 2008-2010 of meer 2010-2013)?

Deze vraag wordt beantwoord uit de telefonische enquête van AgriDirect. In tabel 6 is weergegeven in welk jaar de 389 bedrijven die nog overschakelen naar groepshuisvesting voor de dragende zeugen dit van plan zijn om te doen.

Tabel 6 Verdeling (%) van bedrijven met individuele huisvesting voor dragende zeugen die over zullen stappen naar groepshuisvesting, naar jaartal waarin zij van plan zijn over te schakelen; Populatie van 389 bedrijven.

Jaar van overschakelen	Verdeling (%)
2008	6%
2009	9%
2010	12%
2011	8%
2012	66%
totaal	100%

Bron: AgriDirect

Uit tabel 6 blijkt dat de meeste bedrijven met individuele huisvesting voor de dragende zeugen van plan zijn in 2012 over te schakelen op groepshuisvesting. Tweederde van de potentiële omschakelaars stelt dit uit tot het laatste kalenderjaar voordat de plicht ingaat. Verondersteld mag worden dat dit ook te maken heeft met het inpassen in het bedrijfseigen investeringsritme, omdat de bestaande stalrichting nog niet afgeschreven is.

Conclusie: De omschakeling naar groepshuisvesting door zeugenhouders die nu nog met individuele huisvesting werken, zal vooral gebeuren tegen het eind van de overgangperiode, waarbij heel duidelijk de nadruk ligt op het jaar 2012.

Onderzoeksvraag 4: Naar welke systemen van groepshuisvesting wordt overgeschakeld?

Deze vraag wordt beantwoord uit de telefonische enquête van AgriDirect. Aan de 389 bedrijven die nog overschakelen naar groepshuisvesting voor de dragende zeugen en aan de 148 bedrijven die nog niet weten wat ze gaan doen, is gevraagd naar welk systeem van groepshuisvesting ze gaan overschakelen. Er is zowel gevraagd naar de voorkeur voor dynamische of stabiele groepen, als naar het systeem waar hun voorkeur naar uitgaat; bij beide vragen is ook gevraagd naar de redenen voor hun voorkeur. Daarnaast is gevraagd of de ondernemers nieuw gaan bouwen of dat de stallen worden verbouwd, en of het aantal zeugenplaatsen uitgebreid wordt.

In tabel 7 is de verdeling gegeven van de overschakelende bedrijven naar de keuze voor dynamische of stabiele groepen.

Tabel 7 Verdeling van de overschakelende bedrijven naar de keuze voor dynamische of stabiele groepen (%); Populatie van 537 bedrijven

	Verdeling (%)
Dynamische groepen	10%
Stabiele groepen	60%
Weet niet	30%
Totaal	100%

Bron: AgriDirect

Uit tabel 7 blijkt dat de meeste bedrijven overschakelen naar een systeem van groepshuisvesting waarin de zeugen in stabiele groepen gehouden worden. 30% van de bedrijven weet nog niet naar welk systeem ze overschakelen.

De meest genoemde redenen om te kiezen voor *dynamische* groepen zijn: werkgemak (26%), best inpasbaar op het bedrijf (19%), betere controle en overzicht (13%) en rust voor de zeugen (8%). De meest genoemde redenen om te kiezen voor *stabiele* groepen zijn: werkgemak (19%), best inpasbaar (9%), rust voor de zeugen (8%), betere controle en overzicht (7%) en een combinatie van betere controle en overzicht, rust voor de zeugen, werkgemak, inpasbaarheid en/of separatiemogelijkheid (21%).

In tabel 8 is weergegeven naar welk systeem van groepshuisvesting bedrijven over gaan schakelen.

Tabel 8 Verdeling van de overschakelende bedrijven naar systeem van groepshuisvesting (meerdere antwoorden waren mogelijk) (%); Populatie van 537 bedrijven

Systeem van groepshuisvesting	Verdeling (%)
Voerstation zonder stro	8%
Voerstation met stro	2%
Voerligboxen met uitloop	53%
Vloervoeding	2%
Ad lib voeding	1%
Brijvoeding aan de trog	5%
Droogvoer aan de trog	7%
Fitmix	0%
Weet niet	25%
Totaal	100%

Bron: AgriDirect

Uit tabel 8 blijkt dat meer dan de helft van de bedrijven (53%) over wil schakelen naar voerligboxen met uitloop. Ongeveer 10% van de bedrijven wil overschakelen naar een voerstation met of zonder stro. Ongeveer een kwart van de bedrijven weet nog niet naar welk systeem van groepshuisvesting ze overschakelen.

De meest genoemde redenen om te kiezen voor *voerligboxen met uitloop* zijn: werkgemak, rust voor de zeugen, betere controle en overzicht, best inpasbaar op het bedrijf en een combinatie van betere controle en overzicht, rust voor de zeugen, werkgemak, inpasbaarheid en/of separatiemogelijkheid. De meest genoemde redenen om te kiezen voor *voerstation met of zonder stro* zijn: werkgemak, best inpasbaar op het bedrijf en betere controle en overzicht.

Tabel 9 geeft informatie over de vraag of varkenshouders bij de overschakeling naar groepshuisvesting een nieuwe stal gaan bouwen of dat bestaande stallen verbouwd worden.

Tabel 9 Verdeling van de overschakelende bedrijven naar nieuwbouw of verbouw (%); Populatie van 537 bedrijven

	Verdeling (%)
Nieuwe stal bouwen	27%
Bestaande stal verbouwen	25%
Combinatie van nieuwbouw en verbouw	28%
Weet niet	20%
Totaal	100%

Bron: AgriDirect

Uit tabel 9 blijkt dat ongeveer evenveel bedrijven nieuw gaan bouwen als bestaande stallen gaan verbouwen. In tabel 10 is aangegeven of bij de overschakeling naar groepshuisvesting het aantal zeugenplaatsen uitgebreid wordt.

Tabel 10 Verdeling van de bedrijven naar het al of niet uitbreiden in zeugenplaatsen bij overschakeling naar groepshuisvesting (%); Populatie van 537 bedrijven

Bedrijfsomvang uitbreiden	Verdeling (%)
Ja, zeker	42%
Ja, misschien	10%
Nee	25%
Weet niet	23%
Totaal	100%

Bron: AgriDirect

Uit tabel 10 blijkt dat 42% van de bedrijven het aantal zeugenplaatsen zeker gaat uitbreiden bij overschakeling naar groepshuisvesting, terwijl een kwart van de bedrijven niet gaat uitbreiden. Anderen weten het nog niet.

Conclusie: Meer dan de helft van de nog overschakelende bedrijven kiest voor het werken met stabiele groepen en iets meer dan de helft kiest voor het systeem 'voerligboxen met uitloop'. Een kwart van de geënquêteerde omschakelaars weet nog niet welk systeem ze zullen kiezen. Belangrijke overwegingen voor de keuze voor voerligboxen met uitloop zijn werkgemak, rust voor de zeugen, betere controle en overzicht en beste inpasbaarheid op het bedrijf. Deze overwegingen worden echter bij andere opties ook genoemd.

Bij omschakeling naar groepshuisvesting wordt even vaak nieuwbouw als verbouwing gepland. Ook wordt in krap de helft van de gevallen zeker bedrijfsuitbreiding voorzien.

Onderzoeksvraag 5b: Hoe zijn de verschillende systemen van groepshuisvesting verdeeld en hoe is dit onder de omgeschakelde zeugenhouders verdeeld?

Deze vraag wordt beantwoord aan de hand van de informatie van AgriDirect. In tabel 11 is een overzicht gegeven van informatie over houderijsystemen uit de varkenshouderijdatabase van AgriDirect.

Tabel 11 Verdeling van het aantal bedrijven met groepshuisvesting voor dragende zeugen, en van het aantal zeugen dat op deze bedrijven gehouden wordt, naar systeem van groepshuisvesting (%); populatie van 1225 bedrijven

	Verdeling bedrijven (%)	Verdeling zeugen (%)
Voerstation met stro	16%	16%
Voerstation zonder stro	54%	51%
Voerligboxen met uitloop	20%	23%
Voerligboxen zonder uitloop	3%	4%
Biofix	0%	0%
Anders	3%	3%
Onbekend	2%	2%
Totaal	100%	100%

Bron: AgriDirect

Uit tabel 11 blijkt dat het meest voorkomende systeem van groepshuisvesting is het voerstation zonder stro, gevolgd door voerligboxen met uitloop en voerstation met stro. Afgezet tegen de voorkeur van de nog om te schakelen bedrijven in tabel 8 (meer dan de helft wil naar voerligboxen met uitloop), lijkt er een verschuiving plaats te vinden naar meer belangstelling voor voerligboxen met uitloop in de komende jaren.

Conclusie: Een groepshuisvestingssysteem met voerstation zonder stro komt voor op ruim de helft van de bedrijven die al omgeschakeld zijn naar groepshuisvesting. Voerligboxen met uitloop komt voor op een vijfde van de al omgeschakelde bedrijven. Dit laatste is duidelijk minder dan voorzien op de bedrijven die nog gaan uitbreiden.

3. Groepshuisvestingssystemen in de praktijk

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de verschillende systemen van groepshuisvesting. Hiermee wordt onderzoeksvraag 5a beantwoord. De belangrijkste systemen van groepshuisvesting voor dragende zeugen in Nederland zijn:

- a. Voerligboxen met uitloop
- b. Voerstation zonder of met stro
- c. Brijvoeding aan de trog of droogvoer aan de trog
- d. Vloervoeding
- e. Ad lib voeding

Deze systemen worden kort beschreven.

a) Voerligboxen met uitloop

Elk dier heeft een voerligbox ter beschikking die normaal openstaat, of door het dier open gedrukt kan worden. Alleen tijdens het voeren zijn de zeugen opgesloten in de voerligboxen. De voerligboxen moeten een breedte hebben van 65 à 70 cm omdat de dieren bijna altijd hierin gaan rusten, een lengte van minstens 200 cm en een hoogte van 105 cm. De boxen zijn in veel gevallen uitgevoerd met metalen hekwerk en zeugen kunnen door de spijlen contact maken met naastgelegen dieren. Vooraan de box hangt een metalen trog met drinknippel en via een valpijp en dosator worden de zeugen één of meerdere malen per dag alle tegelijk van droogvoer voorzien. Achter de boxen hebben de zeugen uitloop, vaak enkele meters tot de tegenoverliggende rij boxen of hokafscheiding. Deze uitloop is in de meeste gevallen uitgevoerd in betonroosters. Bij boxen van 0,65 meter breed en 2 meter lang dient de tussenuitloop tussen twee rijen boxen 3 meter te zijn om aan de vereiste oppervlakte van 2,25 m² per zeug te voldoen. Tijdens het voeren worden de poortjes veelal vergrendeld. Pas na de voertijd en een eventuele controle worden de boxen ontgrendeld en kunnen de dieren eruit. Zeugen hebben tijdens het voeren water in de voerbak via een drinknippel en daarnaast onbeperkt water op de uitloop via een drinkbakje.

Figuur 1 Voerligboxen met uitloop

b) Voerstation zonder of met stro

In systemen met voerstations krijgt iedere zeug haar eigen hoeveelheid voer met behulp van individuele dierherkenning. Iedere zeug kan haar deel voeder gaan afhalen in een voerstation. Eén voerstation kan 40 à 60 dieren voeren. Een voerstation start eenmaal per dag waarop de zeugen na elkaar voer op kunnen halen. Zeugen kunnen zelf bepalen in hoeveel porties ze de dagelijkse voergif ophalen. Meestal nemen ze hun dagelijkse voerportie in één keer op. De eetvolgorde komt grotendeels overeen met de sociale rangorde.

Het voerstation kan geheel in buiswerk uitgevoerd zijn, geheel met dicht plaatwerk of een combinatie van beide. De uitvoering geeft verschillen in de mogelijkheid tot controle van buitenaf en in de mogelijkheid tot visueel contact van zeugen in het station met die buiten het station. Er zijn twee toegangsprincipes. In een aantal gevallen kan een zeug zonder voedertegood wel het station betreden maar blijft de voedertrog onbereikbaar. Een andere optie is het voorzien van een toegangsidentificatie, in dat geval kan een zeug zonder tegood het station niet betreden. Dit vermindert het aantal wachtende zeugen en bevordert de rust. Herkenning van zeugen gebeurt door een transponder in het oor.

De groepsgrootte varieert van 40 tot 400 zeugen. In grote groepen worden voerstations naast elkaar opgesteld en is er een wachtruimte. In de meeste gevallen is in deze grote groepen sprake van dynamische groepen waar wekelijks zeugen uitgehaald en ingebracht worden. Wat betreft de hokinrichting van groepen zeugen met voerstations is onderscheid te maken tussen:

- b1 Stabiele groepen met voerstation zonder stro: een groep zeugen (40 tot 60 zeugen) wordt in één keer samengesteld en blijft de hele dracht bij elkaar. Er worden geen nieuwe dieren aan de groep toegevoegd.

Figuur 2a en b: Stabiele groep met voerstation en zonder stro

- b2 Dynamische groepen met voerstation zonder stro: dragende zeugen worden toegevoegd aan een bestaande groep zeugen.

Figuur 3 Dynamische groep met voerstation en zonder stro

- b3 Dynamische groepen met voerstation en met stro: dragende zeugen in dynamische groepen met voerstations en stro worden vaak gehouden in groepen tot wel 400 zeugen in één of een beperkt aantal ligvakken. Voor dit systeem is de ruwbouw vaak ruim opgezet (veel inhoud), simpel en niet geïsoleerd. Stro wordt in ruime hoeveelheid verstrekt en periodiek (1x per half jaar tot jaar) wordt het strobed uitgemest en opnieuw ingestrooid.

Figuur 4a en b: Dynamische groep met voerstation en met stro

c) Brijvoeding en droogvoer aan de trog

Bij trogvoeding (brijvoer of droogvoer) worden de zeugen gehouden in groepen van 5 tot 15 zeugen. Alle zeugen in de groep worden gelijktijdig gevoerd aan een lange trog. Het individueel voeren van de zeugen is niet mogelijk. Het wordt daarom aanbevolen om zeugen te sorteren op basis van conditie drachtigheidsstadium, conditie en pariteit. De hokken zijn veelal uitgevoerd met een betonvloer, deels roosters en deels dichte vloer.

Figuur 5 Groep met voeding aan de trog

d) Vloervoeding

Bij vloervoeding worden de zeugen gehouden in kleine groepen (5 tot 15 zeugen). Alle zeugen in de groep worden gelijktijdig gevoerd. Bij vloervoeding wordt het voer, via een aantal naast elkaar staande dosators, op de grond gedoseerd tegen de voor- of achterwand van het hok. Het systeem is vergelijkbaar met het biofix systeem, alleen wordt het voer niet in een trog gedoseerd maar op de vloer (biofix systeem staat op onderstaande foto; bij vloervoeding ontbreekt de trog en de hekjes tussen de zeugen). Het individueel voeren van de zeugen is niet mogelijk. Het wordt daarom aanbevolen om zeugen te sorteren op basis van conditie drachtigheidsstadium, conditie en pariteit. Gelijke eetsnelheid en pariteit zorgen ervoor dat de zeugen op hun plaats blijven staan tijdens het voeren. De hokken zijn veelal uitgevoerd met een betonvloer, deels roosters en deels dichte vloer.

Figuur 6 Voeding met biofix-systeem (vergelijkbaar met vloervoeding, echter dan zonder trog en hekjes)

e) Ad lib voeding

Bij ad lib voeding kunnen de zeugen onbeperkt voer opnemen. Het voer wordt, afhankelijk van de groepsgrootte, verstrekt via één of meer droogvoerbakken in het hok. De zeugen krijgen een verzadigend voer (voer bevat meestal veel bietenpulp) verstrekt. De zeugen worden gehouden in stabiele groepen. De hokken zijn veelal uitgevoerd met een betonvloer, deels roosters en deels dichte vloer. De dichte vloer kan wel of niet ingestrooid zijn.

Figuur 7 Ad lib voeding

4. Beschouwing

In deze notitie is ingegaan op de stand van zaken en de ontwikkelingen rond groepshuisvesting van zeugen. Het betreft een inventarisatie van bestaande informatie, aangevuld met een telefonische enquête onder omschakelende zeugenhouders.

Aangenomen wordt dat de voorlopige resultaten van de Landbouwtelling 2008 een correct beeld geven van de mate waarin zeugen in groepshuisvesting worden gehuisvest, gegeven het feit dat het een aselechte steekproef is uit een volledig dekkende dataset. De resultaten uit de steekproef van AgriDirect komen in grote lijnen overeen met de uitkomsten van de voorlopige resultaten van de Landbouwtelling 2008.

Conclusies

Per voorjaar 2008 is 56% van de bedrijven met zeugen omgeschakeld naar groepshuisvesting. Deze bedrijven hebben 59% van de dragende zeugen in Nederland. 44% van de bedrijven, met 41% van de zeugen, heeft nog individuele huisvesting. Er moet naar schatting nog hokcapaciteit voor 300.000 dragende zeugen omgeschakeld worden naar groepshuisvesting. Het totaal aantal zeugen op deze bedrijven (inclusief biggen bij de zeug) bedraagt circa 0,4 mln.

Een kwart van de bedrijven met individuele huisvesting zal stoppen met zeugenhouderij. In totaal zullen tussen 2007 en 2013 naar verwachting 800-1200 bedrijven stoppen met zeugen houden.

De omschakeling naar groepshuisvesting door zeugenhouders die nu nog met individuele huisvesting werken, zal vooral gebeuren tegen het eind van de overgangperiode, waarbij heel duidelijk de nadruk ligt op het jaar 2012.

Meer dan de helft van de nog overschakelende bedrijven kiest voor het werken met stabiele groepen en iets meer dan de helft kiest voor het systeem 'voerligboxen met uitloop'. Een kwart van de geënquêteerde omschakelaars weet nog niet welk systeem ze zullen kiezen. Belangrijke overwegingen voor de keuze voor voerligboxen met uitloop zijn werkgemak, rust voor de zeugen, betere controle en overzicht en beste inpasbaarheid op het bedrijf. Deze overwegingen worden echter bij andere opties ook genoemd. Bij omschakeling naar groepshuisvesting wordt even vaak nieuwbouw als verbouwing gepland. Ook wordt in krap de helft van de gevallen zeker bedrijfsuitbreiding voorzien.

Een groepshuisvestingssysteem met voerstation zonder stro komt voor op ruim de helft van de bedrijven die al omgeschakeld zijn naar groepshuisvesting. Voerligboxen met uitloop komt voor op een vijfde van de al omgeschakelde bedrijven. Dit laatste is duidelijk minder dan voorzien op de bedrijven die nog gaan uitbreiden.

Literatuur

AgriDirect. *Tabellenrapport Onderzoek groepshuisvesting van zeugen; Onderzoek naar (de overschakeling naar) groepshuisvesting van zeugen onder varkenshouders vanaf 100 fokzeugen*. Roggel, AgriDirect bv, Juli 2008

Hoste, R. *Waarheen met de neventakken? Ontwikkeling van de bedrijfsstructuur in de varkenshouderij tot 2015*. Den Haag, LEI, Notitie, juni 2005.

Hoste, R. *Biggenexport naar Duitsland: een markt te winnen; Actiepunten voor de Nederlandse varkenssector*. Den Haag, LEI, Rapport 2008-037, 2008.

LTCijfers. *Land- en Tuinbouwcijfers 2008*. Den Haag, LEI, 2008.